

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

જોગેન્દ્ર નાહક અને અન્યો – વિરુદ્ધ – ઓરિસા રાજ્ય અને અન્ય

૦૪ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૯

[ન્યાયમૂર્તીશ્રી – કે.ટી. થોમસ, ડી.પી. મોહાપાત્રો, યુ.સી. બેનર્જી]

ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩-કલમ ૧૬૪- અવકાશ

વ્યક્તિ/સાક્ષી નિવેદન નોંધવા માટે સીધા મેજિસ્ટ્રેટનો સંપર્ક કરે છે-તપાસ એજન્સી આવી વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવા માટે મેજિસ્ટ્રેટ પાસે લઈ જઈ રહી નથી-મેજિસ્ટ્રેટની સત્તા આવી વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવા માટે-:- ધારો કે, સંહિતાની કલમ ૧૬૪ (૧) ને મેજિસ્ટ્રેટને તપાસ એજન્સી દ્વારા ન મોકલવામાં આવેલ વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવાની સત્તા તરીકે અર્થઘટન કરી શકાતું નથી.

અપીલકર્તાઓએ તપાસ અધિકારીને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવા અને સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવા માટે વધુ નિર્દેશ આપવા માટે હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરી હતી. રિટ પિટિશનમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશને અનુસરીને મેજિસ્ટ્રેટે અપીલકર્તાઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા. ત્યારબાદ, માહિતી આપનાર વ્યક્તિએ આદેશને પાછો ખેંચવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી જેમાં ઉપરોક્ત નિર્દેશ જારી કરવામાં આવ્યો હતો, અને ઉપરોક્ત અરજી પરની ખંડપીઠે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીને ફગાવી દીધી હતી અને અપીલકર્તાઓના નિવેદનોને કેસના રેકૉર્ડ પર રહેવાની મંજૂરી આપી ન હતી. ડિવિઝન બેન્ચે એવું માન્યું હતું કે અપીલકર્તાઓ તપાસ અધિકારીની કોઈપણ દુર્ભાવનાપૂર્ણ કાર્યવાહીને સાબિત કરવામાં ખરાબ રીતે નિષ્ફળ ગયા હતા, અને અપીલકર્તાઓએ અરજી દાખલ કરી હતી; ન્યાયી ન્યાય મેળવવા માટે નહીં પરંતુ આરોપપત્રિત આરોપીઓને મદદ કરવા માટે, અને 'અપીલકર્તાઓને ખર્ચ સાથે વિચારણા કરી હતી. તેમની રિટ અરજીને ફગાવી દેવાના હાઈકોર્ટના આદેશ સામે, અપીલકર્તાઓએ

હાલની અપીલ દાખલ કરી છે.

અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નિવેદનો નોંધવામાં વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ છે અને તે સાક્ષીના કહેવા પર જ કરી શકાય છે; અને તપાસ અધિકારી કેટલાક કિસ્સાઓમાં ઈચ્છુક સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવા માટે અનિચ્છા ધરાવતા હશે અને આવા સાક્ષીઓ પાસે કેસ સંબંધિત તેમના નિવેદનને રેકૉર્ડ પર રાખવા માટે ઉપાય હોવો જોઈએ.

અપીલને નકારી કાઢીને કોર્ટે કહ્યું:

૧. તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે આરોપીની કબૂલાત મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવી શકે છે. આરોપી એ ચોક્કસ વ્યક્તિ છે જેની સામે આરોપ હશે અને મેજિસ્ટ્રેટ એ નક્કી કરી શકે છે કે તે હકીકતમાં આરોપી વ્યક્તિ છે કે કેમ. આવી કબૂલાતનો ઉપયોગ તેના નિર્માતા સામે થઈ શકે છે. જો તે કબૂલાત નિવેદન હોય, તો ફરિયાદી પક્ષે આરોપી સામે તેના પર આધાર રાખવો પડે છે. પરંતુ આરોપી ન હોય તેવી વ્યક્તિ વિશે એવું ન કહી શકાય. આવી કોઈ વ્યક્તિ તરત જ મેજિસ્ટ્રેટ પાસે જઈ શકે નહીં અને તેને નિવેદન નોંધવા માટે કહી શકે નહીં જે તે કરવાની દરખાસ્ત કરે છે. [૪૩-G-H; ૪૪-A]

૨. સંહિતાના પ્રકરણ ૧૨ ની જોગવાઈઓની યોજનામાં કોઈ સમૂહ અથવા તબક્કો નથી કે જેના પર મેજિસ્ટ્રેટ કોઈ અજાણી વ્યક્તિ સીધી અરજ સાથે તેની પાસે આવે છે તેની નોંધ લઈ શકે છે કે તેનું નિવેદન ફોજદારી ગુના સાથે સંકળાયેલી કોઈ ઘટનાના સંબંધમાં નોંધવામાં આવી શકે છે. જો મેજિસ્ટ્રેટ તેની પાસે પહોંચતી આવી તમામ વ્યક્તિઓના નિવેદનો નોંધવા માટે બંધાયેલા હોય તો પરિસ્થિતિ વિસંગત બની જશે અને દરેક મેજિસ્ટ્રેટ અદાલતમાં આવી વ્યક્તિઓને મદદ કરવાના હેતુથી અગાઉથી રેકૉર્ડ બનાવવાના હેતુથી આરોપી વ્યક્તિઓના કહેવા પર લાવવામાં આવેલા આવા સંખ્યાબંધ ઇરાદાપૂર્વકના સાક્ષીઓની વધુ ભીડ હશે. (૪૪-જી-એચ; ૪૫-એ)

૩. જો મેજિસ્ટ્રેટ પાસે સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કોઈ પણ વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવાની સત્તા હોય, તો તપાસ અધિકારી તેના માટે આગળ વધ્યા વિના પણ, અસાધારણ કેસો સુધી સત્તા મર્યાદિત કરવાનું કોઈ યોગ્ય કારણ નથી. એવા સાક્ષીઓ વચ્ચે વિભાજન રેખા દોરી શકાતી નથી કે જેમના નિવેદનો મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તે હેતુ માટે સંપર્ક કરવામાં આવે ત્યારે નોંધવામાં આવે અને જેઓ નોંધવામાં ન આવે. એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યારે તપાસ અધિકારી તૈયાર સાક્ષીઓના

નિવેદનો નોંધવા માટે અનિચ્છા ધરાવતા હોય અને તેથી આવા સાક્ષીઓ પાસે કેસ સંબંધિત તેમના નિવેદનને રેકૉર્ડ પર રાખવા માટે ઉપાય હોવો જોઈએ, તે દલીલ એ પ્રશ્નનો કોઈ જવાબ નથી કે શું

કોઈપણ ઇરાદાપૂર્વકનો સાક્ષી સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ પોતાનું નિવેદન નોંધવા માટે તરત જ મેજિસ્ટ્રેટનો સંપર્ક કરી શકે છે.આવા સાક્ષીઓ માટે પણ કાયદામાં જોગવાઈઓ ઉપલબ્ધ છે, દા. ત. આરોપી તેમને સુનાવણી દરમિયાન બચાવ પક્ષના સાક્ષી તરીકે રજૂ કરી શકે છે અથવા અદાલતને સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ તેમને બોલાવવા માટે વિનંતી કરી શકાય છે.જ્યારે આવા ઉપાયો સાક્ષીઓ માટે ઉપલબ્ધ હોય (જેઓ તપાસ અધિકારીઓ દ્વારા બાજુની હરોળમાં હોઈ શકે છે) ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટ પર તમામ અને વિવિધ લોકોના નિવેદનો નોંધવાના વધારાના કાર્યનો બોજો કેમ હોવો જોઈએ તેનું કોઈ વિશેષ કારણ નથી, જેઓ સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવાની વિનંતી સાથે અદાલતનો દરવાજો ખખડાવી શકે છે.આમ, સંહિતાની કલમ ૧૬૪ (૧) ને તપાસ એજન્સી દ્વારા બિન-પ્રાયોજિત વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવા માટે મેજિસ્ટ્રેટને સશક્ત બનાવવા તરીકે અર્થઘટન કરી શકાતું નથી.[૪૫-એફ-જી-એચ; ૪૬-એ-બી]

રદિયો આપ્યો હતો.

ઓરિસ્સા રાજ્ય-વી.-એ. પી. દાસ, (૧૯૭૯) કટક લો ટાઈમ્સ ૨૯૮;

ભીમ-વી.-રાજ્ય, (૧૯૮૪) ૭ ઓરિસ્સા ફોજદારી અહેવાલો ૪૧૩;

મોહમ્મદ સરફરાઝ-વિ.-કાઉન, ૧૯૫૧ ક્રિમિનલ લો જર્નલ (લાહોર)

૧૪૨૫, સી. ડબલ્યુ. કેસમાં, એ. આઈ. આર. (૧૯૪૮) મદ્રાસ ૪૮૯ અને
કુંજુકુટ્ટી વિ. કેરળ રાજ્ય, (૧૯૮૮) ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૫૦૪,

=====

ફોજદારી અપીલીય ન્યાયધીકારક્ષેત્ર – ફોજદારી અપીલ નંબર ૭૩૫/૧૯૯૯.

ઓરિસ્સા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ઓ. જે. સી. નંબર ૧૭૮૩૮/૧૯૯૭ માં

તારીખ ૨૭-૦૧-૧૯૯૯ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી

જનાર્દન દાસ, કે. એન. ત્રિપાઠી, દેબાશીષ મોહંતી અને કે. કે. મહાલિક – અરજદારો માટે.

આર. એસ. જેના-પ્રતિવાદીઓ માટે.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયાધીશ-થોમસ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા (ટૂંકમાં સંહિતા) ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવા માટે મેજિસ્ટ્રેટને નિર્દેશ આપવા માટે ફોજદારી કેસમાં અજાણ્યા ચાર વ્યક્તિઓ દ્વારા ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટ સમક્ષ એક વિચિત્ર દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે. જે ઉચ્ચ અદાલતે શરૂઆતમાં આ પ્રકારનો નિર્દેશ જારી કર્યો હતો, તેને પાછળથી તેનો અહેસાસ થયો અને બીજા વિચાર પર આદેશને રદ કર્યો અને ઉપરોક્ત ચાર વ્યક્તિઓને વળતરના ખર્ચ સાથે જોડ્યા.તેમણે વિશેષ મંજૂરી દ્વારા આ અપીલ દાખલ કરી હતી.

ઉપરોક્ત ક્રમની પૃષ્ઠભૂમિનો સારાંશ આ રીતે આપી શકાય:જાનુમી ગામ (ગંજમ જિલ્લો, ઓરિસ્સા) ખાતે ૧૨-૮-૧૯૯૭ પર બનેલી એક ઘટનામાં બલરામ મોહંતી અને તેમના પુત્રને ઇજાઓ થઈ હતી અને બાદમાં આ મોહંતીનું મોત થયું હતું.મૃતકના ભાઈ ભગવાન મોહંતી દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીના આધારે એફ. આઈ. આર. પુરુસોત્તમપુર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધવામાં આવ્યો હતો.એક જગદીશ મૂર્તિ અને અન્ય ત્રણે એફ. આઈ. આર. માં આરોપી બનાવવામાં આવ્યા હતા અને તેની તપાસ શરૂ કરવામાં આવી હતી.તપાસ પૂર્ણ થયા પછી પોલીસ દ્વારા ઉપરોક્ત આરોપી વ્યક્તિઓ સામે મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અંતિમ અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.વર્તમાન ચાર અપીલકર્તાઓ અનુસાર, તપાસ અધિકારી દ્વારા સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેમની પૂછપરછ કરવામાં આવી હોવા છતાં તેમના નિવેદનો કેસ ડાયરીમાં રાખવામાં આવ્યા ન હતા.

ચાર અપીલકર્તાઓએ તપાસ અધિકારીને સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવા અને સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવા માટે સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટને વધુ નિર્દેશ આપવા માટે હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરી હતી.ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તાઓને તેના તારીખ ૨૨-૧૨-૧૯૯૭ ના આદેશ મુજબ, તેમના નિવેદનો નોંધવાના હેતુથી મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અરજી દાખલ કરવાની મંજૂરી આપી હતી અને મેજિસ્ટ્રેટને આવી અરજી પર યોગ્ય આદેશો

પસાર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.ઉપરોક્ત આદેશને અનુસરીને અપીલકર્તાઓ મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટમાં ગયા અને અરજી દાખલ કરી.જોકે મેજિસ્ટ્રેટે નિવેદનો નોંધવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.અપીલકર્તાઓએ ફરીથી હાઈકોર્ટનો દરવાજો ખખડાવ્યો અને ૨૪-૩-૧૯૯૮ પર ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા નીચેનો નિર્દેશ જારી કરવામાં આવ્યો હતો:

અમે ટ્રાયલ કોર્ટને કલમ ૧૬૪ Cr.P.C હેઠળ નિવેદન નોંધીને ૨૨-૧૨-૧૯૯૭ ના અમારા હુકમનું પાલન કરવા નિર્દેશ આપીએ છીએ.

એવું લાગે છે કે મેજિસ્ટ્રેટે ઉપરોક્ત નિર્દેશને અનુસરીને અપીલકર્તાઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા.તેથી, ભગવાન મોહંતી (માહિતી આપનાર) એ ૨૪-૩-૧૯૯૮ તારીખના આદેશને પાછો ખેંચવા માટે હાઈકોર્ટ સમક્ષ અરજી દાખલ કરી.ઉપરોક્ત આદેશ પસાર કરનારી ખંડપીઠે બંને પક્ષોને સાંભળ્યા હતા અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીને ફગાવી દેતાં વિવાદિત આદેશ આપ્યો હતો અને તુરંત અને હેરાન કરનારી અરજી દાખલ કરવા બદલ દરેકને રૂ. ૨,૫૦૦/- નો ખર્ચ ચૂકવવાનો આદેશ પણ આપ્યો હતો.

ડિવિઝન બેન્ચે એવું માન્યું હતું કે અપીલકર્તાઓ તપાસ અધિકારીની કોઈપણ દુર્ભાવનાપૂર્ણ કાર્યવાહીને સાબિત કરવામાં ખરાબ રીતે નિષ્ફળ ગયા છે જેથી કેસની યોગ્ય રીતે તપાસ ન કરી શકાય અથવા કોઈ ગુનેગારની તપાસ ન કરી શકાય.વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ આ રીતે તારણ કાઢ્યું:

"તેથી, અરજદારોની પોતાની તપાસ કરવાની ચિંતા, તપાસ એજન્સી અથવા ફરિયાદી પક્ષને મદદ કરવાના હેતુથી નથી, પરંતુ આરોપી તરીકે આરોપપત્ર દાખલ કરાયેલ વ્યક્તિની તરફેણ કરવા માટે છે.આવા સંજોગોમાં, રિટ અરજી યોગ્યતા વિનાની છે.આમ એવું લાગે છે કે અરજદારોએ ન્યાયી ન્યાય મેળવવા માટે રિટ અરજી દાખલ કરી ન હતી, પરંતુ આરોપપત્રિત આરોપીઓને મદદ કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૧૬૧ અને/અથવા ૧૬૪ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધાવવા માટે ચુકિતઓ કરી હતી.

સંબોધવામાં આવેલી દલીલ એ છે કે જો મેજિસ્ટ્રેટને સાક્ષીના કહેવા પર સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નિવેદન નોંધવાની સત્તા હોય, તો સાક્ષીએ પ્રામાણિકપણે મેજિસ્ટ્રેટનો સંપર્ક કર્યો છે કે નહીં તે ધ્યાનમાં લેવાનો આ તબક્કો નથી કારણ કે તે પાસું તેની જુબાનીની વિશ્વસનીયતાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે નિર્ણય લેવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટ પર છોડવું જોઈએ. હાલમાં આપણે એ પ્રશ્ન નક્કી કરી શકીએ છીએ કે શું સાક્ષી પોતાની રીતે મેજિસ્ટ્રેટનો સંપર્ક કરીને વિનંતી કરી શકે છે કે તેનું નિવેદન સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધવામાં આવે.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે ધ્યાન દોર્યું હતું કે ઓરિસ્સા ઉચ્ચ અદાલતે અગાઉના પ્રસંગોએ કાનૂની સ્થિતિને મંજૂરી આપી છે કે મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નિવેદનો નોંધવામાં વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ હોય છે અને તે સાક્ષીના કહેવા પર પણ કરી શકાય છે.

(ઓરિસ્સા રાજ્ય વિ. એ. પી. દાસ (૧૯૭૯ કટક લો ટાઈમ્સ ૨૯૮) અને ભીમ વિ. રાજ્ય (૧૯૯૪ (૭) ઓરિસ્સા ક્રિમિનલ રિપોર્ટ્સ ૪૧૩).

કેટલીક અન્ય ઉચ્ચ અદાલતોએ પણ આ દ્રષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે (મોહમ્મદ સરફરાઝ વિરુદ્ધ ક્લાઉન (૧૯૫૧ ક્રિમિનલ લો જર્નલ (લાહોર) ૧૪૨૫)). સી. ડબલ્યુ. કેસ (એ. આઈ. આર. ૧૯૪૮ મદ્રાસ ૪૮૯), કુંજુકુટ્ટી વિ. કેરળ રાજ્ય (૧૯૮૮ ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૫૦૪). બંને પક્ષોના વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે આ અદાલત દ્વારા અત્યાર સુધી આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરવામાં આવ્યો ન હતો.

સંહિતાની કલમ ૧૬૪ કબૂલાત તેમજ નિવેદનો નોંધવા સાથે સંબંધિત છે. પેટા-કલમ (૧) મેજિસ્ટ્રેટને તેમને રેકૉર્ડ કરવાની સત્તા આપે છે. તે આ રીતે વાંચે છે:

" કોઈપણ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ અથવા જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, આ કેસમાં તેની પાસે અધિકારક્ષેત્ર હોય કે ન હોય, આ પ્રકરણ હેઠળ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય

કોઈ કાયદા હેઠળ અથવા તપાસ અથવા સુનાવણી શરૂ થાય તે પહેલાં પછીના કોઈપણ સમયે તેની સામે કરવામાં આવેલી કોઈપણ કબૂલાત અથવા નિવેદન રેકૉર્ડ કરી શકે છે.

પેટા-કલમ અને પેટા-કલમ (૨) થી (૪) ની જોગવાઈઓ આ હેતુ માટે સામગ્રી નથી કારણ કે તે માત્ર કબૂલાતની નોંધણી સાથે સંબંધિત છે. પેટા-કલમ (૫) કહે છે કે સાક્ષીનું નિવેદન કાયદા હેઠળ જે રીતે પુરાવા નોંધવામાં આવે છે તે રીતે નોંધવામાં આવશે.

તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે આરોપીની કબૂલાત મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવી શકે છે. આરોપી એ ચોક્કસ વ્યક્તિ છે જેની સામે આરોપ હશે અને મેજિસ્ટ્રેટ એ નક્કી કરી શકે છે કે તે હકીકતમાં આરોપી વ્યક્તિ છે કે કેમ. આવી કબૂલાતનો ઉપયોગ તેના નિર્માતા સામે થઈ શકે છે. જો તે કબૂલાત નિવેદન હોય, તો ફરિયાદી પક્ષે આરોપી સામે તેના પર આધાર રાખવો પડે છે. પરંતુ તે એવી વ્યક્તિ વિશે ન કહી શકાય જે આરોપી નથી. આવી કોઈ વ્યક્તિ સીધા મેજિસ્ટ્રેટ પાસે જઈ શકે નહીં અને તેને નિવેદન નોંધવા માટે કહી શકે નહીં જે તે કરવાની દરખાસ્ત કરે છે.

કલમ ૧૬૪ સંહિતાના પ્રકરણ ૧૨ હેઠળ આવે છે, જેમાં પોલીસને અપીલની માહિતી અને તપાસ કરવાની તેમની સત્તા છે. પ્રકરણની પ્રથમ ત્રણ જોગવાઈઓનો હેતુ એફ. આઈ. આર. ની નોંધણી પહેલાંના પગલાઓ સાથે વ્યવહાર કરવાનો છે. તે જોગવાઈઓમાં ગુના સંબંધિત પ્રથમ માહિતી નિવેદન દાખલ કરવાનો સમાવેશ થાય છે.

આગામી બે કલમો પોલીસ તપાસ સાથે આગળ વધશે કે નહીં તે સૂચવતા મેજિસ્ટ્રેટને અહેવાલો મોકલવાની પોલીસની ફરજ પૂરી પાડે છે. કલમ ૧૫૮ મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમ ૧૫૭ (૨) માં દર્શાવેલ રીતે પોલીસ પાસેથી અહેવાલ મળે ત્યારે તપાસનો નિર્દેશ આપવા અથવા તપાસ હાથ ધરવાનો અધિકાર આપે છે.

સંહિતાની કલમ ૧૬૦ કેસની હકીકતો અને સંજોગોથી પરિચિત વ્યક્તિઓની તપાસ (પૂછપરછ સહિત) અને સુનાવણીમાં આવા નિવેદનોના ઉપયોગ અંગે પોલીસની સત્તાઓ અને ફરજો સાથે સંબંધિત છે.ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં કબૂલાત અને નિવેદનો નોંધવા માટે આ પ્રકરણમાં કલમ ૧૬૪નો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

કલમ ૧૬૫ થી ૧૭૩ દ્વારા, સંહિતા એવી જોગવાઈઓ સૂચવે છે કે જેને પોલીસે તપાસની બાબતમાં અનુવર્તી પગલાં તરીકે અપનાવવી પડશે અને આવી તપાસના નિષ્કર્ષ પર તેનું પાલન કરવાની જરૂરિયાતો પણ સૂચવે છે.

કલમ ૧૭૩ કહે છે કે તપાસ પૂર્ણ થયા પછી પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી મેજિસ્ટ્રેટને એક અહેવાલ મોકલશે, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે, કેસના સંજોગોથી પરિચિત હોય તેવા વ્યક્તિઓના નામ દર્શાવવામાં આવશે.કલમ ૧૭૩ની પેટા-કલમ (૫) માટે જરૂરી છે કે પોલીસ અધિકારી ઉપરોક્ત અહેવાલ સાથે મેજિસ્ટ્રેટને નીચેના દસ્તાવેજો મોકલશે-એટલે કે.

((ક) તમામ દસ્તાવેજો અથવા તેના સંબંધિત અવતરણો કે જેના પર ફરિયાદી પક્ષ આધાર રાખવાનો પ્રસ્તાવ કરે છે અને

(બી) તમામ વ્યક્તિઓના કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનો કે જેમની ફરિયાદી પક્ષ તેના સાક્ષી તરીકે તપાસ કરવાની દરખાસ્ત કરે છે.

જ્યારે પેટા-કલમ (૮) હેઠળ સૂચવ્યા મુજબ વધુ તપાસ પોલીસ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે, ત્યારે પણ તેમણે અગાઉની પેટા-કલમોમાં સમાવિષ્ટ તમામ જરૂરિયાતોનું પાલન કરવું પડશે.

ઉપરોક્ત જોગવાઈઓની યોજનામાં એવો કોઈ સેટ અથવા તબક્કો નથી કે જેના પર મેજિસ્ટ્રેટ કોઈ અજાણી વ્યક્તિ સીધી અરજ સાથે તેની પાસે આવે તેની નોંધ લઈ શકે કે તેનું નિવેદન ફોજદારી

ગુના સાથે સંકળાયેલી કોઈ ઘટનાના સંબંધમાં નોંધવામાં આવે.જો મેજિસ્ટ્રેટ તેની પાસે પહોંચતા આવા તમામ વ્યક્તિઓના નિવેદનો નોંધવા માટે બંધાયેલા હોય તો પરિસ્થિતિ વિસંગત બની જશે અને દરેક મેજિસ્ટ્રેટ અદાલત આરોપી વ્યક્તિઓના કહેવા પર લાવવામાં આવેલા આવા સંખ્યાબંધ ઇરાદાપૂર્વકના સાક્ષીઓથી વધુ ભરાઈ જશે.

મદ્રાસ હાઈકોર્ટના સી. ડબલ્યુ. કેસ (ઉપરોક્ત) ગોવિંદ મેનન, જે. (તે સમયે તેઓ હતા) એ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે:

" તે જરૂરી નથી કે મેજિસ્ટ્રેટને પોલીસ દ્વારા ખસેડવામાં આવે જેથી તે નિવેદન રેકૉર્ડ કરી શકે.એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યાં પોલીસ કોઈ કારણસર સાક્ષીનું નિવેદન નોંધવા માંગતી ન હોય.આવા કિસ્સામાં, સાક્ષીને મેજિસ્ટ્રેટ પાસે જવા અને તેને નિવેદન નોંધવા માટે વિનંતી કરવામાં કંઈપણ અટકાવતું નથી અને જો મેજિસ્ટ્રેટ તેનું નિવેદન નોંધે છે અને તે જ અદાલતમાં મોકલે છે જ્યાં તપાસ અથવા સુનાવણી થવાની છે, તો તેની કાર્યવાહીમાં કંઈ ખોટું નથી.

તેમ છતાં વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે આ પ્રકારની સાવચેતીની નોંધ સંભળાવી:

" પરંતુ આવી બાબત ખૂબ જ અપવાદરૂપ હશે, કારણ કે મેજિસ્ટ્રેટમાં હંમેશા નિવેદન નોંધવાનો ઇનકાર કરવાની વિવેકબુદ્ધિ હોય છે.સામાન્ય રીતે, જ્યારે કોઈ પોલીસ અધિકારી મેજિસ્ટ્રેટને કલમ ૧૬૧ Cr.P.C હેઠળ સાક્ષીનું નિવેદન નોંધવાની વિનંતી કરે છે, ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આવી વિનંતીને નકારી કાઢવામાં આવશે નહીં.પરંતુ જ્યારે કોઈ ખાનગી પક્ષ કલમ ૧૬૪ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માંગે છે, ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટને કાર્યવાહી કરવા અથવા કાર્યવાહી કરવાનો ઇનકાર કરવા માટે ખૂબ જ વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ મળે છે.

ઓરિસ્સા રાજ્યમાં એકલ ન્યાયાધીશે દ્વારા સમાન અભિગમ અપનાવવામાં આવ્યો હતો—વિ.— એ. પી. દાસ (સુપ્રા) અને કુંજુકુટ્ટી વિ. કેરળ રાજ્ય (સુપ્રા).

જો મેજિસ્ટ્રેટ પાસે સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કોઈ પણ વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવાની સત્તા હોય,

તો તપાસ અધિકારી તેના માટે આગળ વધ્યા વિના પણ, અસાધારણ કેસો સુધી સત્તા મર્યાદિત કરવાનું કોઈ યોગ્ય કારણ નથી.અમે એવા સાક્ષીઓ વચ્ચે વિભાજન રેખા દોરવામાં અસમર્થ છીએ કે જેમના નિવેદનો તે હેતુ માટે સંપર્ક કરવામાં આવે ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવે અને જેઓ નોંધવામાં ન આવે.એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યારે તપાસ અધિકારી ઈચ્છુક સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવા માટે અનિચ્છા ધરાવતા હોય અને તેથી આવા સાક્ષીઓ પાસે કેસ સંબંધિત તેમના નિવેદનને રેકૉર્ડ પર રાખવા માટે ઉપાય હોવો જોઈએ, તે દલીલ એ પ્રશ્નનો જવાબ નથી કે શું કોઈ ઈચ્છુક સાક્ષી સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ પોતાનું નિવેદન નોંધાવવા માટે સીધા મેજિસ્ટ્રેટનો સંપર્ક કરી શકે છે કે કેમ.આવા સાક્ષીઓ માટે પણ કાયદામાં જોગવાઈઓ ઉપલબ્ધ છે, દા. ત. આરોપી તેમને સુનાવણી દરમિયાન બચાવ પક્ષના સાક્ષી તરીકે રજૂ કરી શકે છે અથવા અદાલતને સંહિતાની કલમ ૩૧૧ હેઠળ તેમને બોલાવવા માટે વિનંતી કરી શકાય છે.જ્યારે સાક્ષીઓ માટે આવા ઉપાયો ઉપલબ્ધ હોય (જેમને તપાસ અધિકારીઓ દ્વારા હાંસિયામાં ધકેલી દેવામાં આવે છે) ત્યારે અમને કોઈ વિશેષ કારણ દેખાતું નથી કે મેજિસ્ટ્રેટ પર કાયદાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ તેમના નિવેદનો નોંધવાની વિનંતી સાથે અદાલતનો દરવાજો ખખડાવનાર તમામ અને વિવિધ લોકોના નિવેદનો નોંધવાના વધારાના કાર્યનો બોજ કેમ હોવો જોઈએ.

બીજી બાજુ, જો આવી વ્યક્તિઓ માટે અંદર જવા માટે દરવાજો ખોલવામાં આવે અને જો મેજિસ્ટ્રેટને તેમના નિવેદનો નોંધવાની જવાબદારી હેઠળ મૂકવામાં આવે, તો ગુનેગારોને મદદ કરવાના હેતુથી અગાઉથી રેકૉર્ડ બનાવવાના હેતુથી ગુનેગારો દ્વારા પ્રાયોજિત ઘણા લોકો મેજિસ્ટ્રેટ અદાલતોના પોર્ટલ સામે આવી શકે છે.વર્તમાન કેસમાં, આરોપીઓએ તેમને જામીન આપવા માટે રજૂ કરેલી દલીલોમાંથી એક મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલા ચાર અપીલકર્તાઓના નિવેદનો પર આધારિત હતી.આવા દ્રષ્ટિકોણને ખુલ્લો મૂકવો એ તપાસનો ભાગ નથી અને ન તો ન્યાયના વહીવટ માટે આવા પગલાને જરૂરી ગણી શકાય.

આમ, વિવિધ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે સંહિતાની કલમ ૧૬૪ (૧) નું અર્થઘટન કરવા માટે અનિચ્છા ધરાવીએ છીએ જે મેજિસ્ટ્રેટને તપાસ એજન્સી દ્વારા બિનઅનુભવી વ્યક્તિનું નિવેદન નોંધવાની સત્તા આપે છે. ઉચ્ચ અદાલતે આ કેસમાં ચાર અપીલકર્તાઓના નિવેદનોને રેકૉર્ડમાં રાખવાની મંજૂરી આપી નથી. અલબત્ત, જો કોઈ પણ પક્ષને તેની જરૂર હોય તો, મુકદ્દમા દરમિયાન તેમના પુરાવા રજૂ કરવામાં આવે તે અંગે ઉપરોક્ત માર્ગ પૂર્વગ્રહ વિના હશે.

છેલ્લી દલીલ એ હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તાને ખર્ચ સાથે વિચારવું ન જોઈએ, કારણ કે તેઓએ અગાઉના પ્રસંગોએ ઓરિસ્સા ઉચ્ચ અદાલતે નક્કી કરેલી કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતનો સંપર્ક કર્યો હતો. ખર્ચનો આદેશ હાઈકોર્ટની વિવેકબુદ્ધિથી આપવામાં આવ્યો હતો અને આવા વિવેકબુદ્ધિમાં દખલ કરવી અમારા માટે યોગ્ય નથી.

તે મુજબ અપીલનો નિકાલ કરવામાં જ આવે છે.

અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.